

Margit Peterson

ŠAMAANI
SILMADEGA MEES

2022 Pärnu

Toimetaja: Irene Õmblus
Kaante kujundaja: Jaan Lehismets
Küljendaja: Vallo Hallik

© Kõik õigused kaitstud

Teose sisu eest vastutab autor

ISBN: 978-9916-668-43-6

Trükk: MJ Konsult

Kirjastus Hea Tegu

www.fl.ee

OOTUS

Sügis oli juba puud alasti rebinud ning iga põõsas aias tundus elutu ja nukker, kui Reet viimaseid leheriismeid kokku riisus. Kõdulõhnad tungisid ninasõõrmeisse nagu lapsepõlves, kui ema oma võsukesi tööd tegema õpetas. Kes meist ei mäletaks end mossitamas ja trotslikku pilku heitmas, kui nukkudega mängimine jäi pooleli ja ema meid aeda tööle kamandas. Just kamandas. Vanemate sõna tuli kuulata, see näitas austust oma perekonna vastu. Toona oli elu kaugel mugavustest, jääkülma vett tuli ämbri- riga kaevust tuua. Kui juhtusid nende toimingutega hiljaks jää- ma, pidid ennast ka külma veega pesema, sest ega siis päev läbi puupliiti ei kõetud. Sauna kõeti reeglina vaid laupäeviti, nii oli kombeks. Lisaks asus koht, kus kuningas jala käib, õues, tihtilugu mõnes kodumaja lähistel asuvas metsatukas või põõsavilus. See oli veeta ja külm, ei mingeid mugavusi, ei mingeid tualettpa- bereid, ainult parajateks tükkideks rebitud ajaleht, aga kõik said hakkama ja olid õnnelikud.

Jälle need jälgid vihmaussid, jälestas naine ka täiskavanu- na neid parasiite, kuigi rästikuid ja nastikuid ta ei kartnud. Kui mõni vihmauss naise teele sattus, rebis ta töökindad käest ja rut- tas tuppa öökima ning käsi pesema, justkui levitaks vihmauss ka distantstilt mingit surmavat nakkust. Eks alateadvus oskab või siis ei oska vastata küsimustele, mis meile lapsepõlvest sinna tal- letuvad. Nii antakse sulle elumuster juba lapsena kaasa. Kas ja kuidas sa seda muudad, on juba su enda teha. Kui üldse. Reeg- lina kipub iga laps olema oma kodu peegel, sest ta on kasvanud oma vanemate tõekspidamiste järgi ning kordab nende mustreid. Ka vigu, arvates, et need on ainuõiged, kuigi alati see nii olla ei tarvitse.

Lapsed on kodu vist unarusse jätnud, tunnen ennast täiesti üksinda siin maailmas. Kui Marite veel õrnas eas oli, rippus ta kogu aeg mu kaelas ja kordas, kuidas ta mind armastab ja iialgi maha ei jäta. Puberteet mõodus tal valutult, ei meenu ühtegi kurba ega kurja seika. Ta oli ideaalne ka beebina – ainult söi ja magas. Võib-olla on isekas minust mõelda, et lapsed on mind hüljanud, aga ma tunnen nii. Kui Marite veel kõrgkoolis õppis, väisas ta kodu igal nädalavahetusel ja oli mulle kogu aeg abiks. Jah, ka hingeliseks abiks, sest pärast laste isast lahutamist sukeldusin ma tsölibaati. Mitte ühelegi mehele ma võimalust endale läheneda ei andnud. Isegi üle oma koduläve ei lasknud. Just tänu oma kallile tütrele suutsin ma leppida kaotusvaluga, sest seda see minu jaoks oli. Tegelikult kaotasin südamesõbranna ja mehe ühel ajal. Olen ennast korduvalt sellepärast süüdistanud. Küll olen mõelnud, et olin halb naine oma mehele, siis jälle uskunud, et olin liiga hea abikaasa talle. Ilmselt hellitasin mehe lihtsalt ära. Nii arvab ka Marite.

Nüüd elab Marite Rootsis. Mul on siiralt hea meel, et tal hästi läheb, et ta on leidnud oma eluarmastuse, küll rootslase näol, aga tütre õnn on mulle väga tähtis. Olgugi et aeg-ajalt painavad mind mõtted, et ehk teine keskkond ja inimesed võõrutavad mu kallit tütre kodumaast ja lähedastest, tunnen ikkagi siirast rõõmu tema õnnestumiste üle. Olen mõelnud ka hakata rootsi keelt õppima, et kunagi saaksin lapselastega arusaadavalt suhelda, aga miski või keski on suutnud mind takistada. Ma ei ole isegi keeleõpikut endale soetanud lootuses, et äkki ükskord ... Vuihh! Minema, pahad mõtted! Või siis head ... Aga see sooneutraalsus, *sorry*, ma tõesti ei kujuta ette, kui juhtumisi mu poisslapselapselaps peaks mu silme ette ilmuma meigituna ja miniseelikus. See oleks minu jaoks viimane piisk karikasse! Jah, vaba maailm, vabad kombes. Ma püüan mõista seksuaalvähemusi. Ka minu tuttavate hulgas on neid ning kõik on head ja tolerantsed inimesed, aga see sooneutraalsus, see ületab kõik piirid.

Martit näen ma veel harvem kui Maritet. Minu kallid pojad elavad ja töötavad Belgias. Kolmekümneaastaselt mehel võiks

juba pere olla, aga kes poliitikuks on sündinud, see nii lihtsalt pereelule ei panusta. Tegelikult ma üldse ei imestagi, et ta seda teed läks. Juba poisikesena tundis ta maailmavalu ühiskonna pärast ning oli ka koolis sellel alal aktivist. Isa geenid mängivad siin suurt rolli. Mina ise olen väga poliitikakauge inimene, kui nii öelda võib. Tõsi küll, kodumaa saatuse ei jäta mind külmaks ja ma püüan ennast pisut ka selle maailmaga kursis hoida, kuid poliitika ei ole minu jaoks, nagu ei ole ka reisimine mööda maailma. Minu kodumaa on imeline paik elamiseks. Vaid paari aasta tagant võiks käia maailma avastamas ja seda mõnes troopilises riigis, et sügiskaamost ja talvekargust leevendada.

Poole kuu pärast on juba jõulud? Kas ma pean need uhkes üksinduses veetma? Mõte sellest teeb mul hinge haigeks. Ei oska mina ennustada, mis olukord selleks ajaks maailmas valitseb, kas pandeemia on taandumas või pannakse taas kogu maailm lukku.

Üle pikkade aastate otsisin pööningult tolmu alt välja nõukaegsed nääriehted ja puhastasin ära. Milline nostalgia! Kui vaid mõni kollektšionäär teaks, milline varandus minu elamises on, hakkaks ta pikemalt mõtlemata läbirääkimisi pidama. Aga need ehted on hindamatud, need on kullastki kallimad, sest nendes on peidus minu lapsepõlv, vanemad, vanavanemad, õed ja palju palju meeliülendavaid mälestusi, mis on rahalise külluse kõrval hindamatud. Igas mõttes. Need pärandan ma oma lapselastele ja loodan siiralt, et ka nemad ei kingi ega müü neid ära nagu tänapäeval kombeks on paljude asjadega teha, ka sünnikoduga. Kahjuks müüvad paljud oma kodu maha, lükkavad vanemad hooldekodude leivale ning pürgivad üha külluse ja muutuste poole. Nii kaotab pärand mõtte, kõik vajub unustusehõlma ja minevik oleks nagu olematu.

Ah, ma ei tohi liiga pikalt üksinda olla, kurbusemõtted võtavad võimust. Jah, ma olen mõelnud linnakodu soetamise peale, siis oleks rohkem inimeste keskel, aga kodutalu ma maha müüa ei kavatse. See on hindamatu, nagu ka elu maal, looduse keskel. Lähed ikka hommikuti paljajalu kastemärjale murule, mis

on mürkidest saastamata ja tervistav. Ja metsad! Mitte ükski korusmaja ega kivilinna mugavusrajoon ei suuda seda asendada. Mitte ükski!

Mõnikord ma tunnen, et vajan meesterahva tuge, tahan tunda mehe lõhna. Olen isegi pisaraid valanud selle kõige puudumise tõttu, aga ma ei suuda ilmselt mitte ühtegi meest enam omaks võtta. Sõbrana vast küll aktsepteeriks, aga mehena mitte. Ma võin kõlada nagu elatanud mutt, aga nii see on. Jah, ma olen kohati hirmudes kinni. Olen kinni kaotus- ja hülgamishirmus, sest olen seda kord tunda saanud. Tegelikult ei suuda ma siiani oma endist abikaasat hingest rebida ja viimasel ajal meenub ta mulle üha tihedamini. Küllap tuleb see üksindusest. Marite kunagi korvas selle üksindustunde ja igatsuse, aga nüüd on tal mees, keda hoida ja armastada. Nii leiangi ennast tihti unistamast ja kurvastamast. Vaid üksindusel on võime mind enda hoobade vahele haarata.

Kui Martti väike oli, armastas ta kogu aeg öelda, et tal on maailma kõige ilusam ema. Kuigi ma ennast mingiks iluduseks ei pea, tegid need sõnad mu südamele hiigelsuure pai ja siis ma särasin nagu tuledes New York. Nii armastas mu eksabikaasa mulle öelda. Ja tuleb tunnistada, et ka tema vaatas noil hetkil mind väga armastava pilguga. Seda enam oli mul valus, kui ta ühel päeval oma pillid kotti pakkis ja pealinna, endast poole noorema tibi juurde kolis. Tõsi küll, see liit kestis vaid aastakese ning mu eks käis pärast seda mu õlal nutmas. Olgugi et armastan teda siiani, suutsin ma teha oma südame külmaks ja teda mitte tagasi võtta. Ka minul on oma eneseuhkus, oma kangus. Või olengi ma liiga kange ja uhke naine? Las ma siis olen. Armastan korrata sõnu, mida vanaema tihti ütles: „Vana putru üles ei soojendata, see läheb nagoonii hapuks!“ Sellest sai nagu elu juhtiv lause minu jaoks, ja mitte ainult lause. Kõik vana, mis on läinud, on minuga kulgemise lõpetanud. See on vana ja surnud energia minu jaoks, mida ma oma ellu tagasi ei ihka. Ainult oma lastele ma nii ei mõtle, nemad on alati teretulnud, nendele on koduüksed alati valla, ka siis, kui lingid juba roostes on.

Jah, ma olen Marttile tänulik, et ta on mind kübermaailmaga pisut kurssi viinud, kuigi ma saaksin ka ilma selleta ilmselt hakkama. Siiski nüüd, jõulueelsel ajal, tunnen ma videokõnedest ainult siirast rõõmu, nii ei unune vähemalt laste näod ära. Aga hirm püsib endiselt. Ehk rikuvad need siis pigem lähedasi suhteid? Noorem generatsioon saab oma igatsusvajaduse läbi nende rahuldatud, aga mina vajan otsest kontakti, päris inimest, keda hoida ja kallistada. Minust ei saa iial küberinimest, kuigi juba praegu kulgen ajavooluga kaasa. Aga see pole see, see pole minu maailm. Sestap loodan väga, et paari nädala pärast avaneb uks ja mu pere jõuab koju. Ja ma ei pea silmas ühtegi veebiust, vaid ikka seda ust, mille link kord rooste läheb.

Ootus mu hinges on olemas.

Vana-Rääma

31. oktoober 2020. a

KAS MA OMLETTI SAAKSIN?

„Leen, Leen, tule nüüd, omlett jahtub ära! Kes see siis uue aasta hommikul nii kaua magab, päike juba kõrgel!“

Laidi hüüdis aasta esimesel hommikul oma pesamuna sööma. Kuigi teismeline Leen sai oma eluga ka ise hästi hakkama, kippus ema tema eest kõik ära tegema ning pahuras tujus olles tegi tütrele pidevalt etteheiteid. Mõnikord tundus, et ema ja tütar on oma rollid ära vahetanud, sest tihti oli just Leen see, kes Laidit rahustas ja naerma ajas. Ilmselt sellepärast oli ema oma nooremasse tütresse kõige rohkem kiindunud. Pealegi sünnitas ta Leenu vanemas eas ja räägitakse, et pärast 36. eluaastat sündinud lapsed pidavat erilise andega olema. Jah, juba Leenu vanaema armastas mainida, et ta on vanainimese laps, sellepärast ta nii andekas ongi, pidades ennast multitalendiks, sest tal tõesti olid paljude toimingute tegemiseks kuldsed käed.

Vanaema Adeele tegi kõike perfektselt: tema kootud Kihnu mustrikindad olid ühegi veata, tema joonistatud portreepildid olid loomulikud nagu päris fotod, tema käekiri oli filigraanne, lausa kalligraafiline, nii et paljud ei uskunudki, et see on käsitsi kirjutatud, kuigi tollel ajal puudusid igasugused muud võimalused kirjutamiseks. Lisaks võlus memm igast pillist imelised meloodiad välja, piisas vaid sellest, kui ta oli mõnda lugu kuulnud. Täielik muusikaline kuulmine, öeldakse selle kohta. Lauluhääl oli tal ka imeline, ja milline falsett veel! Külarahvas armastas öelda, et Adeele on kadumaläinud talent, temast oleks võinud saada maailmakuulus ooperilaulja. Ent naine ei arvanud sellest midagi, sest maailm oli ju lukus. Nagu nüüdki aeg-ajalt. Ja Adeele luuletused, need olid võrratud! Oleks ta vaid tundnud mõnda kuulsamat kirjainimest, oleks ka tema luule ehk jõudnud laia maailma, sest see oli väga marieunderlik ja liidiakoidulalik.

Millised rütmilised sonetid, milline perfektne riim! Tuttavad ei jõudnud ära imestada, kuskohast see naine need anded küll pärinud on. Selle peale armastas Adeele naljatada, et isalt, kuigi oma isast ei teadnud ta mitte midagi. Sestap võis naise väitel tõepõhi all olla, sest lisaks paljudele annetele oskas Adeele ka käejuoni lugeda, ilma ennustada, kohvipaksu pealt tulevikku kuulutada ning kätega ravida. Pole siis ime, et kurjameelsed külamutid teda posijaks või šarlataniks kutsusid, aga Adeele lõi sellele kõigele käega. Teda ei huvitanud külajutud, ta lihtsalt lasi need kõrvust mööda ja säras nagu jõulupuu, alati punapõskne ja rõõmus.

„Emps, miks sa mind kiusad? Praegu on koolivaheaeg, ma tahaks kaua-kaua magada. Ja ma ei taha hommikuti süüa, mulle lihtsalt ei lähe ärgates toit sisse, olen seda sulle sada korda öelnud. Lisaks on mul omal käed ja jalad otsas, oskan ise ka kohvi keeta, või õigemini teeb selle töö minu eest ära kohvimasin. Sa oled nagu vaenlane. Las see omlett jahtub ära, mul poogen. Vajadusel saan selle ju uunis soojaks lasta, pole probleemi. Emps ...“
Leen torises läbi une, keeras teise külje ja tahtis edasi magada.

„Leen, kuidas sa käitunud oma emaga!?“ astus Theor, eakas suure õllekõhuga perepea naise kaitseks välja. „Kas sul häbi ei ole oma ema vaenlaseks nimetada? Plika, kurat, ma ütlen!“

Theor vangutas pead, sügas eenduvat õllekõhtu, loivas külmkapi juurde, võttis sealt järjekordse pudeli kesvamärjusest ja hakkas seda avama.

„Iss, kuidas sul ei ole häbi hommikul vara jooma hakata!?“

Leenu uni oli nagu peoga pühitud. Piiga küll armastas oma vanemaid väga, kuid vihkas alkoholi ja selle räiget lehka. Kuigi meenutused isaga koos veedetud lapsepõlvest, eriti sellest, kuidas Theor teda põlvedel hüpitask, tegid Leenu hingele pai, ei suutnud ta siiski midagi nähvamata jätta. Ja need põlvel hüpitamised olid alkoholilõhnalised, sest just siis, kui perepeal oli kerge vint peas, armastas ta oma võsukestega aktiivselt tegeleda. Kainena oli suurt kasvu isa koduses miljöös rohkem diivanipadja eest, ajaleht tekiks näo peal.

„Plika, saa minuvanuseks ja tule mulle siis etteheiteid tegema!“

Theori suunurgad tõmbusid allapoole kriipsuks ja kulm läks kipra, aga silmad olid endiselt rõõmu täis ning kerge muie ei kadunud ta huulilt ka siis, kui ta teinekord häält tõstis.

Pehme loomuga mu isake, et mitte öelda – pehmo, mõtles tütar endamisi, aga selle mõtte jättis ta targu huulte taha peitu. Sellel oli kuri mekk man ja isaga tütar ometi riidu minna ei soovinud, sest just isa oli see, kes pesamunale ohtralt taskuraha poetas.

„Olgu-olgu, palun vabandust. Te olete mu armsad vanemad, kumbki teist pole minu vaenlane. Vaenlane on pigem õhtu või suisa öö, need ei lase mul õigel ajal magama jääda, sestap armastan hommikuid rohkem, aga ...“

„Agal on saba taga,“ sasis isa tütre pead.

Uksele koputati ning Leen lausa hüppas voodist välja – süda aimas head. Tegelikult jäigi Leen alles vastu hommikut magama. Õed-vennad olid juba uut aastat vastu võtmast koju jõudnud ja põhku pugunud, ka ema-isa olid pidusöökide ja -jookidega ühele poole saanud ning teineteise kaisutusi nautima läinud, kui pesamuna ikka veel unetusega maadles.

„No tere tulemast, kadund inimene! Tere tulemast! Head uut aastat!“

Laidi lausa säras rõõmust, kui välisukse avas.

„Kas tõesti? Ei ole võimalik ... Kas õtse tõesti?“

Leen püüdis mõistatada, kes küll ta emale nii positiivselt mõjus, ja ta tunnetus oli õige. Ukselävel seisis Leenu vanem õde Loore, kes oli üle aastate Ameerikast koju tulnud. Loore oli Leenust suisa 10 aastat vanem ning Leen ei olnudki temaga koos kasvada saanud, sest Loore abiellus Ameerikasse ja jäigi sinna pikkadeks aastateks.

„Ma teadsin, ma tundsin, ma nägin, et sa tuled!“ ei suutnud Leen oma taaskohtumise rõõmu varjata.

„Tõsi ka või, mu armas õekene?“

Loore silmad olid suured nagu tõllarattad ja ta ei jõudnud ära imestada, milline armas näitsik beebi Leenust on kasvanud, lausa tema enda koopia.

„Tavaliselt öeldakse, et ega käbi kannust kaugele ei kuku, aga mina ei ole ei käbi ega känd, aga mu armas pisiõeke on küll koopia minust!“ oli Loore häämingus, kuigi Skype'i vahendusel suhtlesid nad tihti.

„Mis mul siin öelda on? Eks ikka seda, et see väike käbi ei ole jah kannust, minu vanaemast kannumemest, nagu mina teda kutsusin, kaugele kukkunud: kirjutab, luuletab, joonistab, laulab ja lisaks kõigele paneb veel kaarte ka!“

Laidi oli salamisi luku august jälginud Leenu tegevusi, kui ta ennast kinnise ukse taha lukustas. Millegipärast pesamuna varjas oma andeid, väites, et teda ei tohi segada, sest tal on palju õppida. Ta unustas aga peamise, et nende maja seinad ei olnud helikindlad.

„Uus aasta on käes. Pandeemia taandub, inimkond saab taas vabamalt hingata ja aasta lõpu poole saavad reisifännid jälle mööda maailma ringi liikuda. Veevalaja ajastu algab jaanuari keskel, sellest rääkis meie klassijuhtaja juba siis, kui ma algklassides õppisin. Ma ei saanud esimese hooga arugi, et just see tekitas minus huvi kõige müstilise vastu. Ma hakkasin ise tajuma ja tundma, aga kõige põnevam on see, et ma sain paljudele küsimustele vastused. Isegi sellistele küsimustele, millele ei anna vastuseid ka kõikvõimas Google'i otsingumootor. Õde, sina tulid, et jääda, jee!“ ladus Leen oma tulevikunägemused nagu puhtad kaardid lauale.

„Jah, mu kallid, ma tulin, et jääda. Pagas jõuab kunagi hiljem järele. Kas ma omletti saaksin?“

Loore muheles ja juba napsaski tüki jahtunud omletist.

Vana-Rääma

1. detsember 2020. a

MUST LESK

Sergo ja Laivi olid suisa 20 aastat abielu elanud, kui ühel kargel detsembrikuu õhtul Sergo elu lõpule jõudis. Ega vikatimees ei küsi aega ja ruumi, tema tuleb siis, kui tema tuleb, kutsumata, salamisi ja karmide kavatsustega. Nii juhtus ka selles peres.

Laivile oli see teine abielu, kus ta lesestus. Tal mitte ei vedanud nende meestega. Noorena oli ta oma esimesest peigmehest ilma jäänud, kui viimane alkoholijoobes olles vanale Pobedale hääled sisse pani ja kümne kilomeeri kaugusele külapoodi märjukest juurde tooma kimas. Ei hoi a see jumal mitte alati joodikuid!

„Must lesk, must lesk!“ näitasid kurjalembesed külamutid juba siis Laivile näpuga, aga Laivi näitas välja ükskõiksust, kuigi see tiitel rõhus ta hinge väga. Isegi nii väga, et mingil eluperioodil sai ka tema alkoholiga sõbraks, kuni ühel kohalikul külapeol tutvus ta oma esimese abikaasaga, kes armastas alkoholi rohkem kui oma abikaasat või raske tööga teenitud palka. Nii ta elutuna ühel krõbedal talveõhtul maanteekraavist leiti.

Tegelikult ei mõistnud Laivi, miks teda mustaks leseks kutsuti, sest tema teada kannab seda nime vaid üks mürgiämblik. Aga kui ühel päeval Laivi ema tüdruku külastas, noomis ema teda, et ta pidevalt oma juuksed ronkmustaks võõpab, see pidavat teda süngeks ja vanemaks tegema. Kui Laivi julges oma mustaarmastusele truuks jääda ja seda ka emale öelda, sähvas viimane: „Pole ka ime, et küla sind mustaks leseks tembeldab. Sa näed tõesti jube välja selle juuksevärviga!“

„Kuule, sõbranna, sa võiks värve oma ellu tuua. Oled sa kuulnud midagi sellest, et pidev musta kandmine sulgeb energiad ja võib inimese haigeks teha või koguni surma ligi meelitada?“

uskus ka Laivi parim sõbranna märkidesse, sest tal oli nendega kogemusi.

„Ah, ära sina ka ära pöörama hakka! Oled nagu mu ema, aina tänitab ja tänitab. Mina küll mingi ebausklik ei ole ja kindlasti ei mõjuta ükski riideese mu eluteed, see on üks suur jama!“ kortsutas Laivi sõbranna arvamuse peale kulmu, vangutas vihaselt pead, lõi süsimusta tuka seitli paremale poole ja kiirustas köögist tuppa. Selline vastus kõlas nagu: head aega, sõber!

„Kuidas ma saaksin küll oma parimat sõbrannat aidata? Ma mõistan teda, olen ise samasugune. Kui mõni riideese mulle lemmikuks saab, pean ma lausa iga päev seda kandma. Õnneks on mu lemmikesemed väga värvilised, kohati isegi liiga värvilised. Mu mees armastab mulle kogu aeg mainida, et olen edev, aga ta ei ütle seda pilgates. Tegelikult on tal õigus, sest ma ju olen edev, olen naine. Aga kuidas selgitada sõbrannale, et tema musta lese staatusel ja musta riietuse kandmisel on seos? Kunagi püüdsin ma päris pikka aega talle selgeks teha, et ta ei laseks ümber kintsu okastraati tätoveerida. Või kui ta tahab seda kindlasti teha, siis jätku sellele vähemalt vahe sisse, muidu sulguvad energiad ja see jälle muudab saatust, ja ikka raskemaks. Õnneks võttis Laivi mind toona kuulda ja tema kehakaunistusel ongi pisike ava. Ega ta eriti ei tahtnud mingeid nõuandeid, aga ma ähvardasin endale oma noorpõlvekallima näo turjale lasta tätoveerida, kui ta selle okastraadi teha laseb. See mõjus. See mõjus ikka paganama hästi, sest mu noorpõlvearmastus osutus meie mõlema suureks armastuseks. Paraku eelistas noormees vaid mind ja julges seda Laivile ka öelda. Jaagupi nime kuuldes keerab Laivi kohe jutu mujale. Mida siis ikkagi teha? Kuidas sõbrannat ümber veenda?“

„Maide, sul võib õigus olla, aga ma ikkagi kahtlen. See kõlab samamoodi nagu ütlus: „Mida vanem eit, seda roosam kleit!“ Kas Eneli, kes aastaid roosat kannab, on sinu arust vanaeide moodi? Minu meelest näeb ta roosas kordi noorem välja, isegi noorem kui kooliajal.“